

Maja Orłowska, Uniwersytet Gdański, Wydział Ekonomiczny

Julia Zarzecka, Uniwersytet Gdański, Wydział Ekonomiczny

DZIAŁANIA PROEKOLOGICZNE PODEJMOWANE PRZEZ WYBRANE SIECI HANDLOWE

Abstrakt

Celem artykułu jest przedstawienie ekologicznych praktyk stosowanych przez sieci spożywcze wraz z zaznaczeniem elementów wymaganych ze strony prawa, działań pozostających w gestii samych dyskontów oraz zachowań wynikających ze społecznego zaangażowania. W pierwszej części pracy został omówiony problem marnotrawstwa żywności wraz ze skalą występowania zjawiska i udziałem strat generowanych przez sieci. Następnie autorki rozwinęły zagadnienie wystawiania dowodu zakupu przez sprzedawców, przedstawiając także możliwość otrzymania paragonu elektronicznego zamiast tradycyjnego wydruku.

Słowa kluczowe: sklep spożywczy, dyskont, marnowanie żywności, freeganizm, paragon fiskalny

Wprowadzenie

Od 2023 roku działania marketingowe sieci handlowych, w szczególności Biedronki oraz Lidla, wydawały się opierać wyłącznie na strategii niskich cen. Występująca między wspomnianymi dyskontami tzw. wojna cenowa zdaje się całkiem odrzucać koncepcję marketingu społecznego skierowanego nie tylko na wysokość zysku firmy czy zaspokajanie pragnień klientów, ale zwracającego również uwagę na długofalowe interesy konsumentów i całej społeczności.¹

Celem artykułu jest przybliżenie działań podejmowanych przez wybrane dyskonty spożywcze w zakresie ekologii, gospodarowania zasobami, a przede wszystkim przeciwdziałania marnowaniu żywności. Spośród wielu sieci spożywczych funkcjonujących na terenie Polski szczególna uwaga została poświęcona dwóm największym dyskontom: Biedronce oraz Lidlowi. Wybór został podyktowany m.in. popularnością ww. sklepów wśród klientów oraz ich wysokim udziałem w rynku handlu artykułami spożywczymi. W pracy rozróżniony został zakres działań wymaganych od strony prawa oraz wychodzące poza te ramy inicjatywy sieci handlowych w zakresie ekologii i troski o środowisko.

¹ G. Armstrong, P. Kotler, *Marketing. Wprowadzenie*, Wydawnictwo Nieoczywiste, Warszawa 2016, s. 45.

W artykule został użyty szereg metod badawczych, w tym studium przypadku, analiza literatury przedmiotu, źródeł prawnych i danych statystycznych organizacji międzynarodowych. Wszystkie one posłużyły do zweryfikowania przyjętej hipotezy, że zarówno sklepy sieci Lidl, jak i Biedronka podejmują działania skierowane na ograniczenie skali marnotrawstwa żywności.

1. Przeciwdziałanie marnotrawstwu żywności

Jak wynika z opublikowanego w 2023 roku badania Eurostat, zrealizowanego na zlecenie Parlamentu Europejskiego w ramach *Planu działania na rzecz gospodarki o obiegu zamkniętym (CEAP)*², w Unii Europejskiej w 2021 roku zmarnowano ponad 58 milionów ton żywności. Oznacza to, że statystyczny mieszkaniec Unii Europejskiej wygenerował w badanym roku 131 kg odpadów żywnościowych.³ Krajami przewodzącymi w tym niechlubnym rankingu są: Cypr (397 kg *per capita*⁴), Belgia (262 kg *per capita*) i Dania (230 kg *per capita*).⁵ Polska – z wynikiem 113 kg marnowanej żywności przypadającej na jednego mieszkańca - uplasowała się na 18. miejscu rankingu, wyprzedzając pod tym względem m.in. Bułgarię (103 kg *per capita*), Słowację (99 kg *per capita*), Węgry (91 kg *per capita*) i Czechy (91 kg *per capita*).⁶

Problem marnowania żywności to nie tylko kwestia ekonomiczna, związana m.in. z kosztami transportu i utylizacji niechcianych produktów. Złe gospodarowanie zasobami żywnościowymi rodzi także negatywne konsekwencje społeczne (np. konflikty społeczne) oraz przyrodnicze (np. wyczerpywanie się zasobów czy zmiany klimatyczne). Wobec takiej sytuacji nie dziwią kolejne propozycje Parlamentu Europejskiego, dotyczące redukcji strat żywnościowych i odpadów tekstylnych w Unii Europejskiej. Zgodnie ze zgłoszonymi w marcu 2024 roku rekomendacjami Parlamentu Europejskiego rządy poszczególnych krajów unijnych do 2030 roku zobowiązane zostałyby do redukcji odpadów o co najmniej 20% w przetwórstwie i produkcji żywności oraz do 40% na

² *Market study on date marking and other information provided on food labels and food waste prevention*, <https://op.europa.eu/pl/publication-detail/-/publication/e7be006f-0d55-11e8-966a-01aa75ed71a1/language-en> (dostęp: 4.09.2024).

³ *About food waste*, https://food.ec.europa.eu/safety/food-waste_en (dostęp: 16.08.2024).

⁴ Według danych z 2020 roku.

⁵ *Food waste and food waste prevention - estimates*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Food_waste_and_food_waste_prevention_-_estimates#Amounts_of_food_waste_at_EU_level (dostęp: 3.09.2024).

⁶ *Ibidem*.

mieszkańca w handlu detalicznym, usługach gastronomicznych i gospodarstwach domowych.⁷

W Polsce przeciwdziałanie marnowaniu produktów spożywczych to nie tylko dobry gest ze strony jednostek handlu – są one do tego zobowiązane prawnie. Każda hurtownia lub sklep o powierzchni powyżej 250 m², w której przychód ze sprzedaży żywności stanowi min. 50% całkowitych przychodów ze sprzedaży jest zobowiązana do⁸:

- podpisania umowy z wybraną organizacją pozarządową (odnośnie oddawania niesprzedanego jedzenia),
- prowadzenia kampanii informacyjno–edukacyjnej (we współpracy z wybraną organizacją pozarządową, z którą podpisana została umowa) co najmniej raz w roku, przez dwa kolejne tygodnie,
- składania rocznych sprawozdań dot. ilości marnowanej żywności,
- zamieszczania informacji o wysokości należnej opłaty za marnowanie żywności (lub o wartości żywności przekazanej organizacjom pozarządowym). Informacje te powinny zostać zamieszczone w sprawozdaniu finansowym oraz na stronie internetowej jednostki handlowej (jeśli jest ona prowadzona).

Dyskonty spożywcze, takie jak Lidl czy Biedronka, prowadzą swoje strony internetowe, więc są zobowiązane do zamieszczania wyżej wymienionej informacji. W roku 2023 Biedronka, w ramach współpracy z organizacjami pozarządowymi, przekazała art. spożywcze o łącznej wartości 186 mln zł⁹. W raporcie zrównoważonego rozwoju sieci Lidl zamieszczona została informacja o łącznej wartości przekazanej żywności dla Caritas Polska w latach obrotowych 2021-2022 oraz 2022-2023, która wyniosła ponad 5,5 mln zł¹⁰. Dla porównania, sieć hipermarketów Auchan w raporcie zrównoważonego rozwoju za 2023 rok zamieściła informację o ilości przekazanej żywności wynoszącej 2 053 ton jedzenia na łączną kwotę 16,5 mln zł¹¹.

⁷ *Textiles and food waste reduction: New EU rules to support circular economy*, <https://www.europarl.europa.eu/news/pl/press-room/20240212IPR17625/textiles-and-food-waste-reduction-new-eu-rules-to-support-circular-economy> (dostęp: 3.09.2024).

⁸ *Zapobieganie marnowaniu jedzenia – jakie obowiązki mają sprzedawcy żywności*, <https://www.biznes.gov.pl/pl/porta/00280> (dostęp: 16.08.2024).

⁹ *Nie marnujemy żywności*, <https://www.biedronka.pl/pl/nie-marnujemy-zywnosci> (dostęp: 16.08.2024).

¹⁰ *Raport Zrównoważonego Rozwoju Lidl Polska*, s. 36-38, <https://www.lidl.pl/l/pl/gazetki/lidl-polska-raport-zrownowazonego-rozwoju-2021-2022/view/flyer/page/1> (dostęp: 16.08.2024).

¹¹ *Razem tworzymy lepsze jutro. Po prostu. Raport Zrównoważonego Rozwoju Auchan*, s. 85-95, https://aristorsmi001.blob.core.windows.net/cms-content/pl/2024/07/AUCHAN_Raport-zrownowazonego-rozwoju_na-strone-www.pdf (dostęp: 16.08.2024).

Warto zaznaczyć, że obecnie w Polsce funkcjonuje ponad 900 sklepów sieci Lidl¹², natomiast dyskontów sieci Biedronka na koniec I kwartału 2024 roku było niemal 4 razy więcej - 3 596¹³. Częściowo może to tłumaczyć dużo większą wartość oddanej dla organizacji pozarządowych żywności w 2023 roku, jednak nawet po podzieleniu wartości oddanych art. spożywczych przez liczbę dyskontów danej sieci Biedronka znajdowałyby się na prowadzeniu.

Wśród działań związanych z troską o ograniczenie marnotrawienia żywności wykraczających poza elementy wymagane ze strony prawa znajduje się odpowiedzialne gospodarowanie ofertą, w tym m.in.:

- odpowiednie monitorowanie bieżącego stanu artykułów oraz ich odsprzedaży,
- oferowanie produktów o krótkim terminie przydatności w niższych cenach - stacjonarnie, w widoczny sposób oznaczając przeceniony asortyment lub w ramach współpracy z usługodawcami oferującymi takie produkty do wykupienia (np. poprzez aplikację *Too good to go, Foods*),
- odpowiednia segregacja produktów przeterminowanych, umożliwiająca zwrócenie ich do obiegu,
- wysoki standard transportu i logistyki oraz zapewnienie ciągu chłodniczego produktów świeżych,
- odpowiednia ekspozycja produktów na półkach, zapewniająca odsprzedaż najpierw produktów o krótszym terminie przydatności do spożycia.

Większość wymienionych działań nie tylko wspiera zrównoważony rozwój przez ograniczenie produkowanej ilości odpadów, ale również jest ekonomicznie opłacalna z punktu widzenia sieci spożywczej. Właściwa ekspozycja żywności, odpowiednie monitorowanie bieżącego stanu asortymentu, czy też sprzedaż produktów o krótkim terminie do spożycia w okazyjnych cenach oznacza mniejsze starty i mniejszą ilość produkowanych odpadów. Utrzymanie wysokich standardów logistyki i zapewnienie ciągu chłodniczego dla produktów świeżych to zabezpieczenie ich jakości podczas transportu i gwarancja dowiezienia do dyskontu w nienaruszonym stanie. Te strategie są stosowane przez niemal wszystkie sieci spożywcze działające na terenie Polski, m.in.:

¹² Lidl ma już ponad 900 sklepów w Polsce!, <https://www.wiadomoscihandlowe.pl/handel-i-dystrybucja/lidl-ma-juz-ponad-900-sklepow-w-polsce-nasz-news-2512076> (dostęp: 16.08.2024).

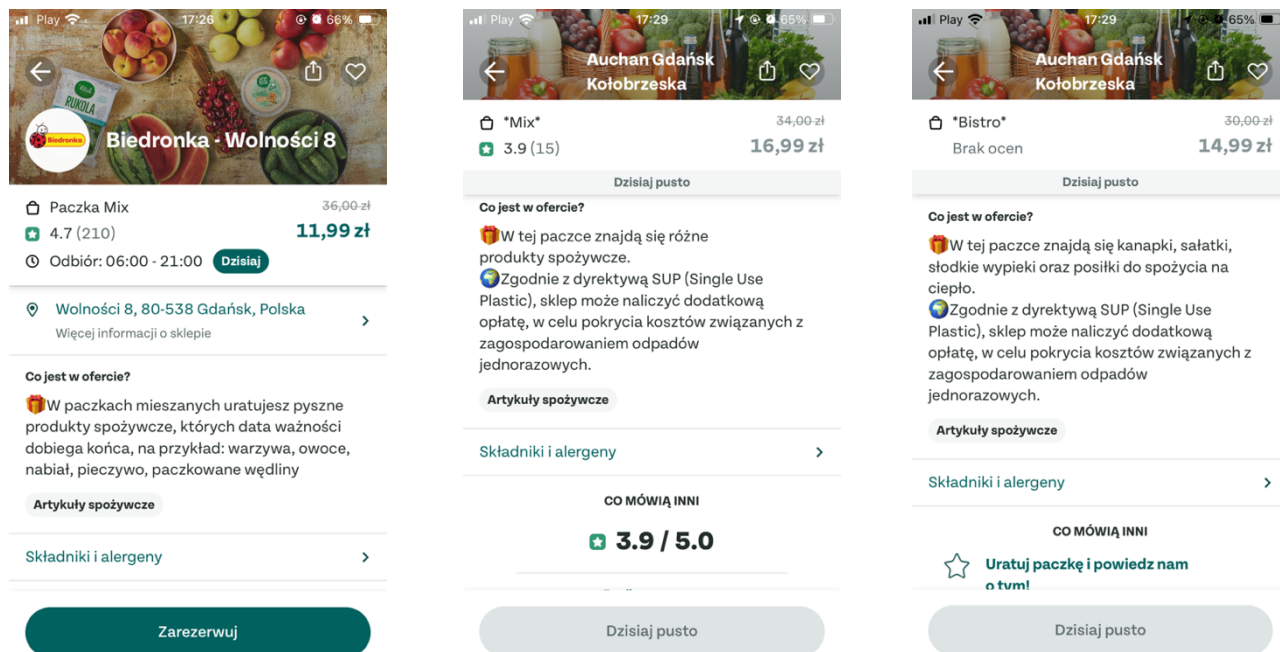
¹³ Kim jesteśmy – Jeronimo Martins Polska S.A., <https://onas.biedronka.pl> (dostęp: 16.08.2024).

- Lidl – korzysta z automatycznego systemu zamawiania towaru, który monitoruje odsprzedaż i stany magazynowe na bieżąco. Pod hasłem „Kupuję, nie marnuję!” w sklepach obowiązują przeceny na asortyment o krótszym terminie do spożycia, na który naklejane są jaskrawo-pomarańczowe naklejki z nową ceną, a w godzinach wieczorowych (przeważnie w czasie ostatniej godziny otwarcia sklepu) obowiązuje promocja -50% na cały dział świeżego pieczywa. Dodatkowo dyskont wprowadza promocje na „niedoskonałe” warzywa i owoce ograniczając ilość zdyskwalifikowanych przez wygląd produktów. Sieć współpracuje z Federacją Polskich Banków Żywności oraz Caritas Polska,¹⁴
- Auchan – produkty z krótkim terminem przydatności do spożycia są wyprzedawane zarówno stacjonarnie w sklepach, jak i poprzez aplikację *Too good to go*. Jako jeden z elementów troski o ograniczenie ilości marnowanego asortymentu sieć deklaruje zwracanie zepsutej żywności do obiegu, poprzez przekazywanie odpadów owocowych i warzywnych na kompost, a odpadów zwierzęcych do dalszego przetwarzania (np. na mączkę kostną czy produkcyjne oleje spożywcze),¹⁵
- Biedronka – w niektórych sklepach tej sieci oferowane są przeceny na produkty o krótszym terminie przydatności, jednak nie jest to praktyka stosowana w każdym obiekcie. Obecnie to w geście kierowników pozostaje decyzja o wystawieniu produktów świeżych z krótką datą przydatności do spożycia oraz ostatnich sztuk wybranych produktów w promocyjnych cenach. Podobnie jak sieć hipermarketów Auchan oraz Carrefour, Biedronka współpracuje z platformą *Too good to go* wyprzedając asortyment bliski zepsuciu przez aplikację w niższych cenach (rys. 1.). Klienci mogą zamówić paczki z różnego rodzaju zawartością i odebrać je osobiście w wybranym sklepie. Podobnie jak Lidl, Biedronka reklamuje swoją troskę o „niedoskonałe” warzywa i owoce (czyli takie, które ze względu na nietypowe rozmiary czy wygląd nie zostały dopuszczone do sprzedaży) – produkowane są z nich zupy, które można zakupić w sklepie. W 2022 roku sieć współpracowała z ponad 140 organizacjami pożytku publicznego.¹⁶

¹⁴ Raport Zrównoważonego Rozwoju Lidl Polska, *op.cit.*

¹⁵ Razem tworzymy lepsze jutro. Po prostu. Raport Zrównoważonego Rozwoju Auchan, s. 85-95, *op.cit.*

¹⁶ *W trosce o naszych sąsiadów. Raport Zrównoważonego Rozwoju sieci Biedronka za 2022 rok*, s. 112-118, https://cdn.biedronka.pl/newsletter/raport/59106_raport_biedronka_2022.pdf?_ga=2.155593277.742438128.1722849433-1593827155.1722849433 (dostęp: 18.08.2024).

Rysunek 1. Zdjęcia z aplikacji *Too good to go* przedstawiające wybrane paczki sprzedawane przez sieć Biedronka oraz Auchan

Źródło: Aplikacja *Too good to go*.

Praca nad ograniczeniem ilości marnowanego jedzenia powinna obowiązywać na każdym etapie łańcucha rolno-żywnościowego (od produkcji podstawowej, poprzez transport i magazynowanie, następnie handel, gastronomię do konsumpcji na poziomie gospodarstw domowych). W Unii Europejskiej zdecydowana większość, bo aż 54,8% żywności w 2021 roku była marnowana przez gospodarstwa domowe. Nie inaczej sytuacja wyglądała w Polsce, w której za największą część strat w artykułach spożywczych odpowiadały gospodarstwa domowe – 60,2%. Mimo tego, że w skali Unii Europejskiej w 2021 roku handel odpowiadał jedynie za 7,2% marnowanej żywności, to skala powstałych w tym obszarze strat była niebagatelna i wynosiła 4 117 511 ton.¹⁷ W Polsce, według badań wykonanych w latach 2017-2019 w ramach projektu PROM, przeciętnie rocznie marnowane jest 4 840 946 tys. ton produktów spożywczych. Udział handlu w tej wartości to 6,96% (336,986 tys. ton). Przy obecnie dostępnych narzędziach służących monitorowaniu posiadanych zapasów oraz możliwościach gospodarowania

¹⁷ *Food waste and food waste prevention - estimates*, op.cit.

żywnością straty generowane przez sieci handlowe mogłyby zostać znacznie ograniczone.¹⁸

2. Freeganizm

W odpowiedzi na masową konsumpcję oraz nadmierne marnotrawstwo zasobów zrodził się trend konsumencki zwany freeganizmem. Ruch ten jako cel przyjmuje zasady poszanowania środowiska naturalnego, antykonsumpcjonizmu, podążania ścieżką zrównoważonego rozwoju oraz ograniczenie ilości wyrzucanych zasobów. Powstał w latach 90. XX wieku w USA, a jego nazwa została stworzona z połączenia wyrazów *free* - wolny oraz *veganism* - weganizm. Freeganizm jest pewnego rodzaju bojkotem złego funkcjonowania całego systemu ekonomicznego i nieetycznych zachowań producentów. Poprzez odzyskiwanie wyrzuconej przez sklepy żywności, freeganie podejmują społeczną inicjatywę skierowaną na ochronę środowiska. Realizując swoje cele starają się w jak najmniejszej ilości kupować produkty żywnościowe, a jedzenie pozyskują zwracając się z prośbą do właścicieli lokali gastronomicznych czy targowisk o przekazanie niepotrzebnego towaru lub odzyskując wyrzucony wcześniej, a nadal zdatny do spożycia asortyment. Styl życia freegan z taką właśnie działalnością jest najczęściej utożsamiany, jednak nie tylko do tego się ogranicza – oprócz pozyskiwania innych produktów, takich jak odzież, meble czy też sprzęt elektroniczny, starają się oni zagospodarować opuszczone, nieużytkowane miejsca.¹⁹

Mimo tego, że idea freeganizmu przynosi pozytywne dla środowiska efekty nierzadko spotykają się oni z opozycją ze strony sieci handlowych i niejasnym stosunkiem prawa do ich działalności. Podejmowane przez nich kroki, takie jak odzyskiwanie zdatnej do spożycia żywności lub innych towarów ze śmietników nie są uznawane za nielegalne, o ile kontenery na odpady nie są w żaden sposób specjalnie zabezpieczone (np. poprzez założone kłódki czy umieszczanie pojemników w specjalnych wiatach). Według prawa przedmioty, które zostały wyrzucone do kosza zostały porzucone, a ich zabranie nie jest uznawane za kradzież. Często jednak sieci handlowe zabezpieczają swoje śmietniki, nie chcąc, aby osoby prywatne miały do nich dostęp. Głównym powodem takiego działania, oprócz deklarowanej przez sieci troski

¹⁸ M. Kwasek, S. Kowalczyk, *Straty i marnotrawstwo żywności w aspekcie bezpieczeństwa żywnościowego*, „Kwartalnik Nauk o Przedsiębiorstwie” 2023, nr 2(68), s. 23-24; *Strategia racjonalizacji strat i ograniczania marnotrawstwa żywności*, <https://bankizywnosci.pl/wp-content/uploads/2022/04/STRATEGIA-PROM.pdf> (dostęp: 28.08.2024).

¹⁹ A. Rostek, T. Zalega, *Freeganizm - trend czy styl życia?*, „Handel Wewnętrzny” 2015, nr 5, s. 262-279.

o klienta i jego dobrostan, jest fakt, że żywność, która spełnia wymogi bezpieczeństwa powinna zostać przekazana współpracującym organizacjom pozarządowym. W przypadku wyrzucenia asortymentu, który nadal nadaje się do spożycia sklepy powinny uiścić opłatę za marnowanie żywności.²⁰

Mimo porzucenia asortymentu na śmietniku, jego zabranie może zostać uznane za kradzież – za takie działanie nałożono karę mandatu freegance, która zabrała wyrzuconą żywność z kontenera zlokalizowanego przy jednym ze sklepów Biedronki. Kobieta odzyskała warzywa, owoce oraz nabiał, które jednak zostały jej w krótkim czasie odebrane przez ochroniarza sklepu. Obsługa sklepu posądziła freegankę o kradzież i sprawę zgłosiła na policję. W konsekwencji kobietę ukarano grzywną w wysokości 200 zł. Uzasadnieniem wydania mandatu była wywieszona w pobliżu śmietników kartka informująca o zakazie zabierania produktów z kontenerów.²¹

3. Dowód zakupu – paragon

Paragon fiskalny jest dokumentem wydawanym klientowi po dokonaniu transakcji, stanowiącym dowód zapłaty za kupiony towar²². Powinien zostać wystawiony i wręczony klientowi najpóźniej w chwili otrzymania zapłaty, niezależnie od tego, czy konsument życzy sobie go otrzymać. Stanowi on podstawę do dokonania zwrotu zakupionego przedmiotu, ale również skorzystania z gwarancji oraz prawa do rękojmi, nie jest natomiast jedynym potwierdzeniem płatności, są nimi również faktura, wyciąg z terminala (przy płatnościach bezgotówkowych), potwierdzenie transakcji z konta bankowego, oświadczenie o zagubieniu paragonu fiskalnego wraz z oświadczeniem dokonania zakupu, zeznania świadków, dokument gwarancji podbity przez sprzedawcę.²³

²⁰ *Kradzież, szara strefa czy zabranie porzuconej rzeczy? Freeganizm budzi wątpliwości*, <https://www.prawo.pl/prawo/freeganizm-to-kradziez,517198.html> (dostęp: 06.09.2024).

²¹ *Ratowanie żywności przed wyrzuceniem to kradzież? Mandat za freeganizm*, <https://spidersweb.pl/2022/09/freeganizm-czy-to-legalne-biedronka.html> (dostęp: 06.09.2024).

²² Paragon: Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/sjp/paragon;2570626> (dostęp: 07.08.2024); paragon fiskalny: Encyklopedia Zarządzania, https://mfiles.pl/pl/index.php/Paragon_fiskalny (dostęp: 07.08.2024).

²³ *Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 29 kwietnia 2019 r. w sprawie kas rejestrujących*, Dz. U. z 2018 r. poz. 2174, z późn. zm., poz. 816, §3, pkt. 3 (dostęp: 07.08.2024); *Wystawianie paragonów – o czym powinniśmy wiedzieć*, <https://www.biznes.gov.pl/pl/portal/00266> (dostęp: 08.08.2024).

Forma i treść zawarta na wydruku jest ściśle regulowana przez przepisy. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Rozwoju, Pracy i Technologii z dnia 12 września 2021 r. powinien on zawierać, między innymi²⁴:

- imię i nazwisko lub nazwę podatnika,
- adres punktu sprzedaży,
- numer identyfikacji podatkowej podatnika,
- logo fiskalne, datę oraz godzinę i minutę sprzedaży,
- nazwę towaru lub usługi pozwalającą na jednoznaczną ich identyfikację,
- cenę jednostkową towaru lub usługi.

W tym samym dokumencie zostały również wyznaczone minimalne wymiary paragonów fiskalnych, jak i rozmiar zastosowanej czcionki, tak aby klient był w stanie bez problemu odczytać jego zawartość oraz sprawdzić zgodność cen produktów²⁵:

- wysokość znaków alfanumerycznych na paragonie fiskalnym nie może być mniejsza niż 2,50 mm,
- liczba znaków w linii nie może być mniejsza niż 17,
- liczba znaków przeznaczonych na nazwę towaru lub usługi nie może być mniejsza niż 12,
- łączna wartość sprzedaży brutto na paragonach fiskalnych jest wyróżniona czcionką wytluszczoną o wysokości stanowiącej co najmniej 150% wysokości innych znaków,
- szerokość taśmy paragonowej nie może być mniejsza niż 28 mm.

Klienci robiący zakupy w popularnych dyskontach, takich jak Biedronka czy Lidl, są w stanie bez większych trudności zauważyć, że potwierdzenie zapłaty spełnia wyżej wymienione warunki, a nawet znacząco je przewyższa. Sklepy te, poza obowiązującymi informacjami, zamieszczają na wydrukach slogany reklamowe, kupony rabatowe, jak również szczegóły dotyczące organizowanych akcji promocyjnych i reklam programów lojalnościowych, wraz z informacjami na temat komplementarnych do nich aplikacji na urządzenia mobilne. Sieć sklepów Lidl umieszcza te nadruki na odwrotnej stronie

²⁴ Rozporządzeniem Ministra Rozwoju, Pracy i Technologii z dnia 12 września 2021 r. w sprawie wymagań technicznych dla kas rejestrujących, Dz.U. 2021, poz. 1759.

²⁵ Rozporządzenie Ministra Rozwoju, Pracy i Technologii z dnia 12 września 2021 r. w sprawie kryteriów i warunków technicznych, którym muszą odpowiadać kasy rejestrujące z elektronicznym zapisem kopii, Dz.U. 2021 poz. 1753.

paragonów fiskalnych, dodatkowo dostosowując je do długości wydruku wydawanego klientowi. Odmienną strategię zastosował dyskont Biedronka. W celu poinformowania interesariuszy o niskich cenach oferowanych produktów i atrakcyjniejszym asortymencie niż konkurencja, zamieszcza dodatkowe informacje na przedniej stronie dokumentu potwierdzającego zakup, co powoduje, jego wydłużenie, niekiedy nawet o połowę podstawowej długości (rys. 2).

Do paragonów fiskalnych sieci Biedronka nierzadko dołączane są vouchery. Jak przedstawia poniższy rysunek, dowód zakupu tylko jednej pozycji, wraz z dołączonymi voucherami może osiągać długość nawet 88 centymetrów. Potwierdzenie płatności stanowi niecałe 15% całkowitego rozmiaru wydruku i wynosi 13 centymetrów, natomiast każda z ofert promocyjnych ma długość 25 cm.

Rysunek 2. Paragon fiskalny wydawany w sieci sklepów Biedronka

Źródło: opracowanie własne.

Alternatywne wersje kuponów rabatowych dostarczane są klientom również w formie internetowej, za pośrednictwem aplikacji Biedronka, czy nawet SMS-ów wysyłanych do uczestników programu lojalnościowego sieci sklepów.

3.1 Paragon tradycyjny

Treść tradycyjnych paragonów fiskalnych nadrukowywana jest na papierze termicznym poprzez grzanie termiczne, przyczynia się to również do ich wrażliwości na zmiany temperatury²⁶. W celu przedłużenia trwałości i ochrony przed czynnikami uniemożliwiającymi jego późniejsze odczytanie i blaknięcie, jeszcze do 2020 roku stosowano chemiczne środki ochrony wydruku. Jak się później okazało, wykorzystywany do tego celu Bisfenol A został uznany za szkodliwy dla zdrowia zarówno kasjerów, jak i klientów, a w szczególności kobiet w ciąży. Osoby te były narażone na bezpośredni kontakt z BPA podczas wykonywania czynności życia codziennego, będąc w pracy, czy dokonując zakupów w sklepach. Dzięki wprowadzeniu Rozporządzenia Komisji (UE) 2016/2235 z dnia 12 grudnia 2016 r. ograniczono wprowadzanie do obrotu papieru termicznego zawierającego BPA w stężeniu równym lub wyższym niż 0,02% masowo.²⁷ Był to krok w stronę zwiększenia możliwości poddania paragonów fiskalnych recyklingowi. Materiał, na którym dokonywane są wydruki z kas fiskalnych, czytników kart i bankomatów, który nie został pokryty BPA jest klasyfikowany jako surowiec wtórny. Odzyskiwanie papieru z potwierdzeń zakupu ułatwia fakt, że znaki są wypalane i tusz nie jest wykorzystywany w tym procesie, dzięki temu może się to odbyć z pominięciem etapu odbarwiania, podczas którego usuwa się atrament z masy celulozowej.²⁸

W obawie przed szkodliwym wpływem bisfenolu A na życie i zdrowie ludzkie, jak również innych substancji o podobnym działaniu, przygotowany jest projekt aktu prawnego ograniczającego użycie tych środków w kontakcie z żywnością, w tym w opakowaniach z tworzyw sztucznych i opakowaniach powlekanych. Inicjatywa *Bezpieczeństwo żywności – ograniczenia dotyczące bisfenolu A (BPA) i innych bisfenoli*

²⁶ Czym są rolki termiczne do kas fiskalnych?, <https://www.tusztusz.pl/sklepy/blog/czym-sa-rolki-do-kas-fiskalnych/> (dostęp: 08.08.2024).

²⁷ Rozporządzenie Komisji (UE) 2016/2235 z dnia 12 grudnia 2016 r. zmieniające załącznik XVII do rozporządzenia (WE) nr 1907/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie rejestracji, oceny, udzielania zezwoleń i stosowanych ograniczeń w zakresie chemikaliów (REACH) w odniesieniu do bisfenolu A (Tekst mający znaczenie dla EOG), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A32016R2235> (dostęp: 08.08.2024).

²⁸ D. Powell, *Kompletny przewodnik po recyklingu papieru*, 10.08.2020 r., <https://www.solopress.com/blog/pl/przyjazny-dla-srodowiska/kompletny-przewodnik-po-recyklingu-papieru/> (dostęp: 08.08.2024).

w materiałach przeznaczonych do kontaktu z żywnością opracowywana jest przez Komisję Europejską.²⁹

3.2 E-paragon

Alternatywą dla tradycyjnej formy dowodu zapłaty jest jego wersja elektroniczna. Dostarczany jest do klienta za pośrednictwem skrzynki mailowej, SMS-a bądź też aplikacji mobilnej z odpowiednią funkcją. E-paragon stanowi potwierdzenie zakupu umożliwiające zwrot zakupionego produktu, tak samo jak wersja papierowa, i jest honorowany przez organy podatkowe, a co za tym idzie nie ma konieczności drukowania rachunku. Elementy na nim zawarte pokrywają się z treścią i formą obowiązującą na paragonach fiskalnych.³⁰

Zalety korzystania z elektronicznej wersji paragonów występują nie tylko po stronie konsumentów i sprzedawców, ale skorzysta na tym również środowisko. Mniejsze zużycie papieru przekłada się na ograniczanie kosztów i redukcję odpadów. Idąc dalej, wpływa pozytywnie na oszczędność energii, wody i zmniejszenie śladu węglowego nie tylko w procesie produkcji, ale także transportu i późniejszej utylizacji.³¹

Jak podaje do informacji publicznej sieć sklepów Biedronka, wprowadzenie usługi cyfrowych paragonów pomoże zaoszczędzić nawet do 75 tysięcy kilometrów papieru paragonowego rocznie. Drukarki przystosowane do zmian, wydrukują kwit potwierdzający zakup, znacznie krótszy niż tradycyjna wersja potwierdzenia, a e-paragon pojawi się w aplikacji i będzie przechowywany w historii transakcji przez 3 lata z możliwością jego pobrania jako plik. Dyskont jest w trakcie wdrażania takiej możliwości dla użytkowników karty Moja Biedronka i aplikacji mobilnej Biedronka, jednak na chwilę obecną, tj. wrzesień 2024 roku, tylko wybrane placówki są objęte tą akcją.³²

Użytkownicy aplikacji mobilnej Lidl także mają możliwość posiadania wirtualnej wersji paragonów. E-paragon wystawiany jest w aplikacji, po zeskanowaniu karty

²⁹ *Bezpieczeństwo żywności – ograniczenia dotyczące bisfenolu A (BPA) i innych bisfenoli w materiałach przeznaczonych do kontaktu z żywnością*, https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13832-Bezpieczenstwo-zywnosci-ograniczenia-dotyczace-bisfenolu-A-BPA-i-innych-bisfenoli-w-materia%C5%82ach-przeznaczonych-do-kontakt-z-zywnoscia_pl (dostęp: 08.08.2024).

³⁰ K. Jańczak, *E-paragon - czym jest oraz kiedy można go wystawić?*, <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/e-paragon-czym-jest-oraz-kiedy-mozna-go-wystawic> (dostęp: 09.08.2024).

³¹ E-paragon – na czym to polega?, <https://polskabezgotowkowa.pl/dla-ciebie/artykuly/e-paragon-na-czym-to-polega/> (dostęp: 09.08.2024).

³² *Biedronka cyfryzuje paragony fiskalne*, <https://media.biedronka.pl/336828-biedronka-cyfryzuje-paragony-fiskalne> (dostęp: 09.08.2024).

lojalnościowej, równoległe z jego papierową wersją drukowaną tuż po dokonaniu zakupu w sklepie stacjonarnym.³³

Podsumowanie

Dyskonty spożywcze, zobowiązane są do przestrzegania przepisów prawa dotyczących przeciwdziałania marnowaniu żywności. Chcąc być bardziej ekologiczne i ograniczyć stopień produkcji odpadów obniżają ceny produktów z niedoskonałościami bądź o krótkim terminie przydatności do spożycia. Zarówno Lidl, jak i Biedronka podejmują także inne aktywne działania, mające na celu ograniczenie ilości przeterminowanego i niepełnowartościowego towaru. Należy do nich m.in. odpowiednie eksponowanie ww. produktów oraz korzystanie z możliwości ich sprzedaży przez przeznaczone do tego platformy internetowe (np. *Too Good To Go*). Dużą uwagę przykładają także do ciągłej poprawy warunków transportu i przechowywania wszystkich produktów oferowanych przez obie sieci handlowe.

Obraz jaki wyłania się z analizy działań podejmowanych przez sieci Lidl i Biedronka na rzecz zrównoważonego rozwoju nie jest jednak spójny. Obserwowana od 2023 roku wojna cenowa i walka o pozyskanie klienta niskimi cenami, sprawiły, że straciły one z pola widzenia element troski o środowisko, jakim jest świadome projektowanie i drukowanie paragonów fiskalnych. Jak zostało przedstawione w niniejszym artykule długość potwierżeń zakupu w ww. sieciach handlowych nie zawsze jest zoptymalizowana, a sam wydruk wykorzystywany jest także jako ulotka i miejsce reklamowe. Działanie to nie tylko naraża dyskonty na realne straty ekonomiczne, lecz przynosi także szkody ludziom i środowisku naturalnemu, gdyż większość z tych paragonów bezpośrednio po zakupie trafia do kosza. Biorąc pod uwagę powyższe, autorki uważają, że przy obecnym poziomie rozwoju technologii i trendach konsumenckich lepiej byłoby, gdyby analizowane sieci handlowe realizowały swoje akcje promocyjne jedynie z wykorzystaniem Internetu. Jest to z pewnością bardziej ekologiczne i wygodniejsze rozwiązanie dla klientów, którzy mieliby wszystkie kupony i oferty promocyjne pod ręką - w swoim smartfonie. Podejmując takie działania sieci nie powinny się obawiać mniejszej liczby odbiorców swoich reklam – w Polsce z programów

³³ *Portal Obsługi Klienta*, <https://obsługa-klienta.lidl.pl/SelfServicePL/s/article/Czy-mo%C5%BClwy-jest-zwrot-produkt%C3%B3w-przy-u%C5%BCyciu-paragonu-cyfrowego-zamiast-papierowego> (dostęp: 09.08.2024).

lojalnościowych w 2023 roku korzystało około 64 % osób, z czego 90% z nich posiadało aplikację mobilną.³⁴ Użytkowników jedynie aplikacji mobilnej Biedronka, sieci najczęściej zwiększającej objętość paragonu poprzez nadrukowywanie na nich reklam, od stycznia 2024 roku jest ponad 10,5 mln. Średnio co czwarty Polak korzysta z programu lojalnościowego tego sklepu.³⁵

Bibliografia

1. Armstrong G., Kotler P., *Marketing. Wprowadzenie*, Wydawnictwo Nieoczywiste, Warszawa 2016.
2. Auchan *Raport Zrównoważonego Rozwoju*, https://aristorsmi001.blob.core.windows.net/cms-content/pl/2024/07/AUCHAN_Raport-zrownowazonego-rozwoju_na-strone-www.pdf.
3. *Bezpieczeństwo żywności – ograniczenia dotyczące bisfenolu A (BPA) i innych bisfenoli w materiałach przeznaczonych do kontaktu z żywnością*, https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13832-Bezpieczenstwo-zywnosci-ograniczenia-dotyczace-bisfenolu-A-BPA-i-innych-bisfenoli-w-materia%C5%82ach-przeznaczonych-do-kontakt-z-zywnoscia_pl.
4. *Biedronka cyfryzuje paragony fiskalne*, <https://media.biedronka.pl/336828-biedronka-cyfryzuje-paragony-fiskalne>.
5. *Czym są rolki termiczne do kas fiskalnych*, <https://www.tusztusz.pl/sklepy/blog/czym-sa-rolki-do-kas-fiskalnych/>.
6. *Encyklopedia Zarządzania*, https://mfiles.pl/pl/index.php/Paragon_fiskalny.
7. Jańczak K., *E-paragon - czym jest oraz kiedy można go wystawić?*, <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-e-paragon-czym-jest-oraz-kiedy-mozna-go-wystawic>.
8. *E-paragon – na czym to polega?*, <https://polskabezgotowkowa.pl/dla-ciebie/artykuly/e-paragon-na-czym-to-polega/>.
9. *Food waste and food waste prevention - estimates*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Food_waste_and_food_waste_prevention_-_estimates#Amounts_of_food_waste_at_EU_level.
10. *Food Waste*, https://food.ec.europa.eu/safety/food-waste_en.
11. *Kim jesteśmy – Jeronimo Martins Polska S.A.*, https://cdn.biedronka.pl/newsletter/raport/59106_raport_biedronka_2022.pdf?_ga=2.155593277.742438128.1722849433-1593827155.1722849433.
12. Kwasek M., Kowalczyk S., *Straty i marnotrawstwo żywności w aspekcie bezpieczeństwa żywnościowego*, „Kwartalnik Nauk o Przedsiębiorstwie” 2023, nr 2(68).
13. *Kradzież, szara strefa czy zabranie porzuconej rzeczy? Freeganizm budzi wątpliwości*, <https://www.prawo.pl/prawo/freeganizm-to-kradziez,517198.html>.

³⁴ *Mobilni, wymagający, umiarkowanie aktywni – Polacy w programach lojalnościowych*, <https://arc.com.pl/mobilni-wymagajacy-umiarkowanie-aktywni-polacy-w-programach-lojalnosciowych/> (dostęp 15.09.2024).

³⁵ *Nowa, szybka aplikacja biedronki dla 10,5 mln klientów*, <https://media.biedronka.pl/287780-nowa-szybka-aplikacja-biedronka-dla-105-mln-klientow> (dostęp 15.09.2024).

14. *Lidl ma już ponad 900 sklepów w Polsce!* [NASZ NEWS], <https://www.wiadomoscihandlowe.pl/handel-i-dystrybucja/lidl-ma-juz-ponad-900-sklepow-w-polsce-nasz-news-2512076>.
15. *Market study on date marking and other information provided on food labels and food waste prevention*, <https://op.europa.eu/pl/publication-detail/-/publication/e7be006f-0d55-11e8-966a-01aa75ed71a1/language-en>.
16. *Mobilni, wymagający, umiarkowanie aktywni – Polacy w programach lojalnościowych*, <https://arc.com.pl/mobilni-wymagajacy-umiarkowanie-aktywni-polacy-w-programach-lojalnosciovych/>.
17. *Nie Marnujemy Żywności*, <https://www.biedronka.pl/pl/nie-marnujemy-zywnosci>.
18. *Nowa, szybka aplikacja biedronki dla 10,5 mln klientów*, <https://media.biedronka.pl/287780-nowa-szybka-aplikacja-biedronka-dla-105-mln-klientow>.
19. *Portal Obsługi Klienta*, <https://obsługa-klienta.lidl.pl/SelfServicePL/s/article/Czy-mo%C5%BCliwy-jest-zwrot-produkt%C3%B3w-przy-u%C5%BCytcyiu-paragonu-cyfrowego-zamiast-papierowego>.
20. Powell D., *Kompletny przewodnik po recyklingu papieru*, “solopress blog”, 10.08.2020 r., <https://www.solopress.com/blog/pl/przyjazny-dla-srodowiska/kompletny-przewodnik-po-recyklingu-papieru/>.
21. Powell D., *Kompletny przewodnik po recyklingu papieru*, 10.08.2020 r., <https://www.solopress.com/blog/pl/przyjazny-dla-srodowiska/kompletny-przewodnik-po-recyklingu-papieru/>.
22. *Raport Zrównoważonego Rozwoju Lidl Polska*, <https://www.lidl.pl/l/pl/gazetki/lidl-polska-raport-zrownowazonego-rozwoju-2021-2022/view/flyer/page/1>.
23. *Ratowanie żywności przed wyrzuceniem to kradzież? Mandat za freeganizm*, <https://spidersweb.pl/2022/09/freeganizm-czy-to-legalne-biedronka.html>.
24. Rostek A., Zalega T., *Freeganizm - trend czy styl życia?*, „Handel Wewnętrzny” 2015, nr 5.
25. *Rozporządzenie Komisji (UE) 2016/2235 z dnia 12 grudnia 2016 r. zmieniające załącznik XVII do rozporządzenia (WE) nr 1907/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie rejestracji, oceny, udzielania zezwoleń i stosowanych ograniczeń w zakresie chemikaliów (REACH) w odniesieniu do bisfenolu A (Tekst mający znaczenie dla EOG)*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A32016R2235>.
26. *Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 29 kwietnia 2019 r. w sprawie kas rejestrujących*, Dz. U. z 2018 r. poz. 2174, z późn. zm., poz. 816.
27. *Rozporządzenie Ministra Rozwoju, Pracy i Technologii z dnia 12 września 2021 r. w sprawie kryteriów i warunków technicznych, którym muszą odpowiadać kasy rejestrujące z elektronicznym zapisem kopii, na podstawie art. 145a ust. 16 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz. U. z 2021 r. poz. 685, z późn. zm.)*, Dz.U. 2021 poz. 1753.
28. *Rozporządzeniem Ministra Rozwoju, Pracy i Technologii z dnia 12 września 2021 r. w sprawie wymagań technicznych dla kas rejestrujących*, Dz.U. 2021, poz. 1759.
29. *Słownik Języka Polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/paragon>.
30. *Strategia racjonalizacji strat i ograniczania marnotrawstwa żywności*, <https://bankizywnosci.pl/wp-content/uploads/2022/04/STRATEGIA-PROM.pdf>.
31. *Textiles and food waste reduction: New EU rules to support circular economy*, <https://www.europarl.europa.eu/news/pl/press-room/20240212IPR17625/textiles-and-food-waste-reduction-new-eu-rules-to-support-circular-economy>.

32. *Wystawianie paragonów – o czym powinniśmy wiedzieć,*
<https://www.biznes.gov.pl/pl/portal/00266>.
33. *Zapobieganie marnowaniu jedzenia – jakie obowiązki mają sprzedawcy żywności,*
<https://www.biznes.gov.pl/pl/portal/00280>.